

prof. dr hab. inż. arch. Krzysztof Gasidło
Wydział Architektury Politechniki Śląskiej
ul. Akademicka 7
44-100 Gliwice

Wpłynęło dnia
.....2021-11-22.....

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Marka Ciechowskiego

pt. **Czynniki i efekty przekształceń terenów przemysłowych w miastach województwa małopolskiego**

wykonanej pod kierunkiem prof. dr hab. Bolesława Domańskiego

Podstawa opracowania recenzji:

- zlecenie Rady Dyscypliny Geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna na Uniwersytecie Jagiellońskim podpisane przez jej Przewodniczącego prof. dr hab. Jacka Kozaka, datowane na 13.09. 2021, otrzymane 20.09.2021.
- egzemplarz rozprawy w postaci wydruku (bez wersji cyfrowej),
- Ustawa z dnia 03. lipca 2018 – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce,
- Ustawa z dnia 20. lipca 2021 - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

1. Ogólna charakterystyka pracy

Forma rozprawy.

Opiniowana dysertacja przedstawiona jest w jednym tomie na 434 stronach. Tekst zasadniczy zajmuje 317 stron. Bibliografia, spis rycin, spis tabel, załączniki zajmują 117 stron. Spis literatury zawiera około 370 pozycji książkowych i artykułów, 19 adresów internetowych, około 120 niepublikowanych prac dyplomowych magisterskich, kilkaset dokumentów oraz aktów prawnych a w tym studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, lokalne bądź gminne programy rewitalizacji dla gmin miejskich województwa małopolskiego. W pracy brak jest streszczenia w języku angielskim wymaganego przez Ustawę o szkolnictwie wyższym i nauce (Art. 187, ust. 4.).

Przedmiot rozprawy, cel i hipotezy. Zakres pracy.

Przedmiotem rozprawy jest zjawisko polegające na zmianie przeznaczenia i/lub zagospodarowania terenów, na których odbywała się produkcja przemysłowa (czyli terenów poprzemysłowych). Autor wyraźnie formułuje trzy cele wyłożone w jednym zdaniu. Są to: „...poznanie i ocena czynników i efektów przekształceń terenów poprzemysłowych w miastach województwa małopolskiego wraz z określeniem perspektywy ich zagospodarowania.” (s. 41). Cele te są następnie wyjaśnione szerzej, co jest o tyle ważne, że niejasne jest znaczenie słowa „perspektywy.” Następnie doktorant stawia 12 hipotez odnoszących się do przedmiotu pracy (czyli wyżej określonego przez recenzenta zjawiska). Mają one wprowadzić gramatyczną formę tez a nie hipotez ale dobrze zarysowują przypuszczenia naukowe dotyczące badanego zjawiska. Doktorant określił terytorialny zakres pracy jako 61 miast województwa małopolskiego (s. 48). Recenzent nie znalazł jednoznacznego określenia ram czasowych badań. We wprowadzeniu Autor stwierdza, że pytania o efekty przekształceń należy odnosić do okresu 30 lat transformacji ustrojowej i gospodarczej (s.8). Na stronie 13 precyzuje, że chodzi o okres od 1989 roku i dotyczy zakładów przemysłowych funkcjonujących po 1945 roku, ale zebrane dane obejmują lata od 2014 do 2020 (s. 8).

Metodologia.

Metodyka rozprawy jest czytelna a dobrane metody i techniki odpowiadają zamierzeniu badawczemu. Doktorant sformułował problem badawczy, określił cel, przedmiot i zakres badań. Następnie zebrał informacje i przeprowadził analizy. W końcu wyciągnął i uzasadnił wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Doktorant czytelnie i wyczerpująco objaśnił stosowane metody, ich przeznaczenie, źródła i techniki pozyskiwania informacji (s. 53-72, Tab. 3.6., s. 71).

Struktura

Praca zawiera się w 14 częściach wywodu naukowego oraz częściach zawierających informacje uzupełniające tj. bibliografię, spis ilustracji itd. Strukturę pracy można uznać za odpowiadającą zamierzeniu naukowemu z pewnymi zastrzeżeniami, o których poniżej w ocenie treści pracy. Poszczególne części mają poprawną budowę wewnętrzną rozpoczynając się najczęściej od określenie celu rozważań a kończąc się konkluzją bądź podsumowaniem. Logikę wywodu ilustruje Rycina 3.1. (s.45). Treść tego schematu jest niespójna z założonymi celami. Na rycinie zabrakło jednego z celów tj. określenie perspektyw czyli szans zagospodarowania terenów poprzemysłowych natomiast występuje inny atrybut przekształceń a mianowicie „cechy przekształceń” nie zaznaczony w zbiorze celów.

2. Ocena treści pracy

We Wprowadzeniu (Rozdział 1) przedstawiono motywację podjęcia przez Autora tematyki przekształcenia terenów poprzemysłowych. Z pewnością istotne są przesłanki dotyczące luki poznawczej określonej jako: „...niewystarczający stan badań z zakresu pomiaru rezultatów podjętych przekształceń...” (s.7) oraz brak „...studiów przedstawiających to zagadnienie w szerszej skali np. regionalnej” (s. 8).

W rozdziale 2 Doktorant przedstawił stan wiedzy w zakresie problematyki przekształceń terenów poprzemysłowych. Uczynił to w postaci „klasycznego” przeglądu literatury (rozdział 2.). Tutaj znajduje się także omówienie terminów używanych w literaturze przedmiotu. Ciąg dalszy prezentacji stanu wiedzy o przyczynach i skutkach tego zjawiska znajduje się w rozdziale 4. Zdaniem recenzenta Doktorant poprawnie scharakteryzował zakres wiedzy jaką posiadamy w przedmiocie dysertacji. Udało mu się także zarysować rozwój tej wiedzy przedstawiając różne wyniki badań, podejścia metodologiczne, teorie i koncepty naukowe pojawiające się w literaturze polskiej i zagranicznej w latach 1989 - 2020. Niezrozumiałe zdaje się być rozdzielenie tych dwóch części rozważań o teoretycznych podstawach dysertacji przez rozdział metodologiczny (rozdział 3.).

Rozdział 3. to objaśnienie warsztatu naukowego użytego w dysertacji: omówienie celu pracy, hipotez, przedstawienie modelu (struktury) projektu badawczego, jego zakresu oraz spodziewanych rezultatów. Podstawowe dla zamierzenia naukowego było zebranie informacji o terenach poprzemysłowych w miastach województwa małopolskiego. Autor wyczerpująco omówił techniki zbierania danych i wskazał ich źródła a także metody analizy danych (s. 71). W rozdziale 3.5. wspomniał o autorskiej bazie danych (s.70) przedstawiając krótko jakie rodzaje informacji ona zawiera. Ten fragment pracy, zdaniem recenzenta jest zdawkowy, a przecież dotyczy podstawowego dla dysertacji zbioru informacji. Nie zawsze dowiadujemy się z niego jakie konkretnie informacje baza zawiera. Przykładowo: nie wiemy co rozumieć pod pojęciem informacji „o najbliższym otoczeniu” (s.70). Nie wiemy też czy baza ma postać jakiegóż katalogu o określonym porządku.

Rozdziały 5., 6., 7. i 8. to opis terenów poprzemysłowych w miastach województwa małopolskiego. Opis ten dotyczy dwóch różnych grup informacji: o właściwościach terenów (np. o ich rozmieszczeniu) oraz o ich przekształceniu (np. o typologii przekształceń). Inna - trzecia grupa informacji zawiera opis miast i ich typologię opartą na strukturze terenów poprzemysłowych. Zwraca uwagę użyteczność przyjętych przez Autora uproszczonych klasyfikacji terenów poprzemysłowych pozwalających na syntetyczne pokazanie ich struktury w miastach województwa małopolskiego (Ryc. 5.7., s. 104 i Ryc. 5.9., s. 107) oraz autorska

dychotomiczna typologia przekształceń (Tab. 6.1., s. 110) oparta na zróżnicowaniu cech fizycznych i funkcji pozwalająca badać przekształcenia w oderwaniu od konkretnych kierunków i stopnia przemian terenu.

Rozdziały 9. i 10. poświęcone są identyfikacji i analizie tytułowych czynników przekształceń terenów poprzemysłowych. Przyjęto autorską klasyfikację czynników. Ich opis i analiza są wykonane poprawnie. W Tabeli 10.17 (s. 228) i na Ryc. 10.2. (s. 229) oraz w opisach przedstawiono wnioski z analizy. W recenzji nie ma miejsca na szerszą dyskusję, ale trzeba zauważyć, że niektóre wnioski są zaskakujące. Dotyczy to np. częstości występowania czynnika „kapitał zagraniczny” (s. 229) czy też negatywnej roli w przekształceniach własności Skarbu Państwa (s. 233).

W rozdziale 11. przedstawiono efekty przekształceń oraz ich ocenę. Poprawnie przyjęto podział efektów na 5 grup (s. 236) i zbudowano aparat do pomiaru efektów. Przyjęto wskaźniki opisujące efekty jako produkty, rezultaty i oddziaływania. Przytoczone dane liczbowe w Tabeli 11.2 i dalszych pozwalają poznać liczbę i skalę zmian jakie zaszły na terenach poprzemysłowych. Niektóre efekty, podobnie jak czynniki są zaskakujące np. ilość mieszkań wybudowanych na tych terenach (Tab. 11.5., s. 255), bo przecież ten kierunek zagospodarowania nie jest powszechnie łączony z terenami poprzemysłowymi.

Krótki rozdział 12 poświęcony jest określeniu szans przekształcenia terenów poprzemysłowych w poszczególnych miastach. Znaczenie tego rozdziału jest dyskusyjne. Oczywiście istnieje pokusa aby przewidzieć, które konkretnie tereny będą przekształcane w najbliższej przyszłości (szanse należy rozumieć jako prawdopodobieństwo zdarzenia w założonym, najbliższym czasie). Autor jednak – słusznie – czyni zastrzeżenia co do niezmienności uwarunkowań (s. 276).

Rozdział 13. to prezentacja wyników ankiet, w których respondenci określali jak postrzegają tereny poprzemysłowe. To ważny rozdział z tego powodu, że Autor nie opisał osobnego czynnika przekształceń jakim mogłaby być ocena wartości tych terenów przez mieszkańców. Autor sygnalizuje znaczenie tego zagadnienia w rozdziale 9.2.2. (s. 172) ale osobnego czynnika nie wyróżnia. Zdaniem recenzenta jest to poprawne podejście jeśli założymy, że mieszkańcy mają wpływ na dokumenty strategiczne i administracyjne, które są przyjęte jako wyraz polityki (czynniki polityczne) samorządu terytorialnego (s. 172 i dalsze). Wyniki badania bezpośredniej opinii mieszkańców również są zaskakujące. Po około 23 latach od 1989 roku (badanie opinii miało miejsce w 2012) przekonanie o niskiej wartości takich terenów nie zmieniło się.

Na koniec w Rozdziale 14. Doktorant przedstawia wnioski z wykonanych badań. Niestety nie są one ponumerowane i dlatego trudniej je odczytać i przypisać do poszczególnych części

badan. Są one wprawdzie mniej więcej uporządkowane wg założonych hipotez i potwierdzają większość z nich niemniej forma ich przedstawienia mogłaby być czytelniejsza.

3. Ocena warsztatu naukowego, języka i redakcji.

Jak wspomniano wyżej Doktorant poprawnie stosuje różne techniki badawcze, jak zestawienia porządkujące lub porównawcze (w tabelach i wykazach), schematy i modele graficzne. Sposób używania odwołań, przypisów i komentarzy jest poprawny. Doktorant posługuje się przyjętymi w literaturze przedmiotu terminami. Praca jest napisana dobrym, płynnym językiem a jej redakcja jest staranna. Ilustracje są czytelne i pozostają w odpowiedniej relacji do werbalnej treści pracy. W tekście zdarzają się drobne błędy logiczne, rzeczowe czy gramatyczne nie wpływają jednak na zrozumienie tekstu.

4. Ocena wyników

Dysertacja doktorska mgr Marka Ciechowskiego dotyczy istotnej i aktualnej tematyki mieszczącej się w zakresie dyscypliny naukowej geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Uzyskane wyniki stanowią oryginalne rozwiązanie problemu naukowego a spośród nich za istotne recenzent uważa:

- zaproponowanie oryginalnego ujęcia regionalnego dotyczącego badanej tematyki,
- opracowanie autorskich klasyfikacji czynników przekształceń oraz typów przekształceń terenów przemysłowych,
- poszerzenie wiedzy w zakresie stopnia i kierunków przekształceń terenów przemysłowych w miastach województwa małopolskiego,
- rozpoznanie efektów 30-letniego procesu przekształceń terenów przemysłowych na przykładzie województwa małopolskiego,
- potwierdzenie istotnych elementów wiedzy na podstawie analizy ilościowej. W polskiej literaturze przedmiotu, zwłaszcza powstałej wkrótce po gwałtownym i masowym pojawieniu się terenów przemysłowych (po 1989 roku) wiele stwierdzeń, modeli, prób pełniejszych ujęć teoretycznych opartych było na analizach niezbyt licznych przedmiotów (terenów przemysłowych). Często miały one charakter hipotez bądź opinii eksperckich. Doktorant, dysponując daleko liczniejszą próbą i poprawnym aparatem badawczym zweryfikował wiele z nich. Warto tu napisać rzecz oczywistą, że nauka polega między innymi na sprawdzaniu prawdziwości wyników badań naszych poprzedników.

Struktura dysertacji, przyjęte metody i techniki, przebieg badań, sposób wnioskowania świadczą o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wyniki pracy wskazują,

że Doktorant osiągnął odpowiedni poziom wiedzy teoretycznej i warsztatu badawczego w zakresie reprezentowanej dyscypliny.

Recenzent pragnie podkreślić wysoki poziom opracowania, zauważyć znaczny wysiłek naukowy jaki Doktorant włożył w opracowanie dysertacji oraz odwagę zmierzenia się z trudnym i obszernym tematem i proponuje wyróżnienie pracy.

5. Wniosek końcowy

Po dokonaniu krytycznej oceny stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Marka Ciechowskiego pt. **Czynniki i efekty przekształceń terenów przemysłowych w miastach województwa małopolskiego** wykonanej pod kierunkiem prof. dr hab. Bolesława Domańskiego odpowiada wymaganiom stawianym pracom doktorskim w myśl *Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce*. Wnoszę więc do Rady Dyscypliny Geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna na Uniwersytecie Jagiellońskim o przyjęcie pracy do dalszych etapów postępowania.

Gliwice, 15.11.2021.

